

SISTEMUL DE FORMARE PROFESSIONALĂ SUB SEMNUL ÎNNOIRII. EVOLUȚII RECENTE, EXIGENȚE VIITOARE

Dr. Steliană PERT

"Învățământul românesc, cu toate problemele sale, a rămas dintotdeauna un învățământ european (s.n.) prin sistemul de valori pe care-l promovează, prin tipul de instituții educative, prin bazele sale

legislative, prin predilecția deosebită pentru cultură și deschiderea interculturală, prin calitatea elitelor pe care le-a format" (*Cartea albă a reformei învățământului în România*).

1. NEVOIA DE REFORMĂ

Învățământul românesc, cu componenta sa de pregătire profesională, s-a confruntat și se mai confruntă încă, ca întreaga societate de altfel, cu fenomene de criză care s-au făcut simțite cu deosebire începând din a doua jumătate a anilor '80. (Cezar Bârnea, 1993). Acestea s-au constituit în surse de blocaj, de îndepărțare a ofertei sistemului de învățământ de nevoie reală de calificări a pieței muncii, de accentuare a dezechilibrelor dintre cererea și oferta de forță de muncă calificată, de frânare a mobilității profesionale. Pe scurt, acestea au îmbrăcat forma coexistenței deficitelor și respectiv excedentelor de forță de muncă în anumite profesii, bazine de ocupare etc. (Steliană Pert și colectiv, 1991); neconcordanțe între nevoile de forță de muncă pe termen scurt și mediu și oferta sistemului de învățământ caracterizat prin preponderența absolută o lungă perioadă a învățământului tehnic combinată cu o specializare îngustă și prematură (C.Sinclair, 1994); supra și respectiv subșcolarizare pe anumite trepte ale învățământului (secundar, superior) fără legătură cu cererea de forță de muncă, deteriorarea calității și lipsa de corelare a conținuturilor educației, criza orientării profesionale și a resurselor alocate ş.a. (Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăscceanu, 1995).

Cât privește formarea continuă se poate spune că din rațiuni diverse, după 1990 a fost neglijată. Nici noile reglemen-

tări, cuprinse în legea învățământului, nu par a fi găsit soluțiile cele mai convenabile, purtătoare de beneficii pentru individ și societate:

I. relațiile dintre piața muncii și sistemul de formare continuă sunt fracturate. Am putea spune că acestea funcționează -atât cât mai funcționează- mai ales pe o fazetă, cea a pregătirii-recalificării și reintegrării somerilor. Această notă generală nu putem să nu o corectăm semnalând apariția și dezvoltarea unei cereri de formare la nivel de individ sau de agent economic în domenii cum sunt managementul general, managementul financiar, managementul resurselor umane, ca și de cunoștințe privind lansarea și derularea unor afaceri, finanțe-bănci-asigurări, turism, administrație;

II. "căderea liberă" a motivației de a investi în resursele umane, determinată în principal de lipsa resurselor necesare și a unor perspective de carieră (filieră) profesională. Practic, funcția întreprinderii de "furnizor" de competențe, pregătire etc., cu puține excepții, tinde să dispare;

III. în ciuda faptului că au apărut multe instituții de perfecționare a pregătirii - o adevarată piață în domeniu - formulele de realizare a educației continue, a educației la distanță etc. sunt prea puțin dezvoltate și atractive;

IV. o ruptură între pregătirea prin școală sau o altă formă organizată și învățarea continuă pe parcursul vieții, prin utilizarea unor forme de tipul modularizării și individualizării, care pe lângă că răspund unor nevoi concertate ale individului și întreprinderii, ar fi și mai eficiente din punct de vedere al costurilor pe care le antrenează;

V. destrucțurate sunt în prezent și relațiile întreprindere-școală (universitate), ceea ce nu poate să nu constituie un handicap serios al pregătirii initiale și continue a resurselor umane.

Ansamblul acestor curențe, la care s-ar mai putea adăuga și altele, sunt "întreținute" și de calitatea slabă a orientării profesionale în general, pe segmentul educației permanente cu deosebire. Este adevărat că România nu dispune încă de suficientă capacitate de evaluare a pos-

turilor de muncă, a calificărilor deja obținute, a calităților și aptitudinilor oamenilor și, în consecință, nici de orientarea formării profesionale în raport cu acestea și evident cu cererea de pe piața muncii. Poate că formarea unor asemenea specialiști, evaluatori și consilieri în orientarea profesională, concomitent cu asigurarea mijloacelor necesare ar putea fi priorități ale unor programe de parteneriat transnațional (Steliană Perț, 1996).

După cum este bine cunoscut, tranziția are o importantă dimensiune social-umană. Este un proces de învățare socială, de învățare individuală și colectivă cu o puternică dimensiune psihologică și morală. Până la urmă blocajul reformelor își are sursa și se manifestă și în zona resurselor umane. Există pericolul - poate insuficient evaluat - ca blocajele din procesul de învățare și formare să amenințe realizarea reformelor.

Principalele surse de blocaj inventariate în: "Cartea albă a învățământului din România" sunt:

- criza politicii educative - caracterizată prin lipsa de consens în materie a diferitelor grupuri de interese implicate în acest proces;
- criza de autocunoaștere, respectiv inexistența, în momentul de pornire, a unei diagnoze complete și corecte a sistemului;
- criza de cunoaștere cu două componente: alternative de reformă; capacitate de management a reformelor;
- criza resurselor umane - sub aspectul formării personalului didactic și al motivării sale;
- centralizarea excesivă a deciziei și criza de management la diferite eșaloane ale sistemului;
- criza finanțieră, respectiv insuficiența resurselor totale alocate, asociată cu o distribuție discrepanță pe domenii și o utilizare insuficientă;
- criza capacitatii de presiune și proiectare a sistemului în legătura sa organică cu modificările din structura economiei, din tehnică și organizare, din diviziunea muncii etc.

La începutul anului '90, așa cum arată Cezar Bârza și specialiștii Institutului de Științe ale Educației, după mai mulți ani de "...marginalizare și subfinanțare, învățământul românesc a ajuns la un prag critic dincolo de care este amenințat însuși nivelul de cultură și de pregătire al națiunii" (Cezar Bârza, 1993).

În condițiile în care, în primii ani ai tranziției (până în 1993), măsurile, numeroase de altfel, care s-au luat în învățământ au avut mai ales un caracter corector și reparatoriu, dictate practic de anumite grupuri de presiune, mai curând

de deconstrucție decât de construcție, punctual, lipsit de coerentă și perspectivă, nevoie de reformă și restructurare era iminentă. În momentul 1993, se punea cu acuitate problema tipului de reformă necesar. Din alternativele posibile o reformă

care combină în proporțiile necesare reforma de evoluție cu cea de restrucțurare a apărut ca opțiunea cea mai convenabilă, chiar dacă unele deregări introduse după 1990 - care au accentuat criza - nu puteau fi eliminate. Mai mult, au fost preluate ca atare în legislația care reglementează reforma (Legea învățământului, nr. 84/1995).

Un asemenea tip de reformă înseamnă, printre altele, o vizionă globală, integra-

toare și coerentă a reformei și a sistemului de educație și formare, coerenta între reforma învățământului și celelalte componente ale transformării societății, un alt set de motivații, valori și finalități ale învățării și formării profesionale din perspectiva valorizării potențialului uman național, al asimilării valorilor perene ale sistemelor de învățământ și pregătire din Europa, descentralizare a deciziei, management bazat pe parteneriat etc.

Prin Legea învățământului (nr. 84/1995) se stipulează:

- învățământul constituie prioritate națională, urmărind realizarea idealului educațional întemeiat pe "tradiții umaniste, pe valorile democrației și pe aspirațiile societății românești și contribuie la păstrarea identității naționale";
  - învățământul are drept finalitate formarea personalității umane prin:
    - însușirea cunoștințelor științifice, a valorilor culturii naționale și universale;
    - formarea capacitaților intelectuale, a disponibilităților și a abilităților practice prin asimilarea de cunoștințe umaniste, științifice, tehnice și estetice;
    - asimilarea tehniciilor de muncă intelectuală necesare instruirii și autoinstruirii pe durata întregii vieți;
    - educația în spiritul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, ale demnității și al toleranței, al schimbului liber de opinii;
    - cultivarea sensibilității față de problematica umană, față de valorile morali-civice, a respectului pentru natură și mediul înconjurător;
    - profesionalizarea tinerei generații pentru desfășurarea unor activități utile, producătoare de bunuri materiale și spirituale;
  - finalitățile școlii românești se realizează prin strategii și tehnici moderne de instruire și educare, susținute de științele educației și practica școlară, conform obiectivelor fiecarui nivel de învățământ.

2. EVOLUȚII RECENTE. TENDINȚE. INCERTITUDINI ȘI BLOCAJE

Formarea profesională a forței de muncă este concomitant factor-cheie și rezultat al transformărilor din economie și societate. Starea, capacitatea productivă și eficiența acesteia exprimă, în bună măsură, starea și sensul dezvoltării sistemului economic și social în care se integreză. Din această optică s-ar putea considera că nu este și nici nu poate fi mai bună și nici mai rea decât societatea în care funcționează. Dar, în același timp, de pe poziția capacitații sistemului de formare profesională de a susține creșterea economică durabilă și dezvoltarea social-umană, de a corecta și

preveni chiar multe din distorsiunile și inechitățile pieței muncii etc., de a stimula procesele novatoare din societate, sistemul de învățământ și formare profesională are toate atribuțile unui sector strategic, de străpungere. Să, în această calitate, ar trebui să se bucure de un tratament pe măsură. Examinarea, cu ajutorul unui set de indicatori relevanți în opinia noastră, a formării profesionale a forței de muncă din România, pune în evidență deopotrivă procese și tendințe seminificative sub aspectul modernizării sistemului, al unei racordări mai bune la valorile europene și

continuare tabelul nr. 3

	0	1	2	3	4	5	6	7	8
-gimnazial	129,6	91,4	88,8	86,1	84,3	84,3	86,7	86,4	
-secundar (ciclul II)	110,8	90,7	76,2	65,8	66,1	66,1	68,6	69,1	
-superior	8,4	10,6	12,5	10,2	22,7	22,7	20,9	22,1	

*Notă: rata de cuprindere: raportul dintre numărul de elevi (total sau pe forme de învățământ) și populația de vîrstă corespunzătoare;
rata netă: raportul dintre numărul de elevi de vîrstă corespunzătoare și populația din respectiva cohortă de vîrstă.*

Sursa: date CNS.

IV. pe grupe de vîrstă există, de asemenea, variații însemnante ale gradului de cuprindere în învățământ a populației de vîrstă școlară. În bună măsură atât la nivel global, cât și pe grupe de vîrstă, acestea confirmă constatăriile anterioare. Astfel, proporția copiilor în vîrstă de 7-14 ani necuprinși în învățământul obligatoriu de 8 ani (primar și gimnazial), în perioada 1989-1996, a oscilat între 5,4%,

nivelul cel mai scăzut în 1989 și 9,5% în 1991. Începând din 1991 se manifestă o tendință de reducere lentă: 9,3% în 1992, 8,7% în 1993, 8,1 în 1994, 6,7% și respectiv 5,6% în 1995 și 1996. Nivelul din 1996 tinde să se apropie de valoarea din anul 1989. Diferențe semnificative apar în interiorul fiecărei grupe de vîrstă, cu deosebire în diversele forme de pregătire profesională.

Tabelul nr. 4

Gradul de cuprindere în învățământul pregătitor de cadre a populației școlare pe vîrste

Grupe de vîrstă 15-18 ani (învățământ liceal, profesional) %	59,7	Grupa de vîrstă 19-24 ani (postliceal, tehnic de maistri, superior) %	22,6
-total grupă		total grupă	
din care:		din care:	
-15 ani	77,0	-19 ani	21,4
-16 ani	70,9	-20 ani	17,9
-17 ani	58,0	-21 ani	24,7
-18 ani	34,3	-22 ani	12,1
		-23 ani	10,5
		-24 ani	8,5

Sursa: Învățământul în România. Date statistice, CNS, ediția 1996, p. 12.

Fără a face prea multe comentarii se impune atenției grupa 15-18 ani: cca 40% din numărul tinerilor din această grupă de vîrstă nu urmează nici o formă de învățământ sau pregătire profesională. Ei nu pot intra nici sub incidența Legii nr. 1 /1991 privind protecția socială a soțierilor și reintegrarea lor profesională. În al doilea rând, îngrijorător pentru statutul profesional al acestor tineri scolarizabili este reducerea ratei de cuprindere în procesul de formare pe măsură ce înaintează în vîrstă, de la 77% la vîrstă de

15 ani la 34,3% la 18 ani. Or, în plan european, din rațiuni multiple, între care cele privind formarea resurselor umane, se manifestă pregnant tendința de reținere în școală, într-o mare diversitate de forme de pregătire a tinerilor până la vîrstă de 18 ani. Din acest punct de vedere Legea învățământului (nr. 84/1995), ca în general reforma învățământului, ar trebui amendată. Este loc pentru a rediscuta (reproiecta) atât durata învățământului obligatoriu cât, mai ales, rata de pasaj și respectiv de cuprindere în învățământ secundar a

tineretului de vîrstă corespunzătoare, îngustând pe cât posibil dimensiunile cohortei de tineri care rămân în afara sistemului de învățământ și pregătire profesională. S-ar crea condiții de concertare a prevederilor Legii învățământului (nr. 84/1995) și a Legii nr.1/1991 privind protecția socială a șomerilor și integrarea lor profesională. Succesul unor atare demersuri rămâne în bună măsură dependent de asigurarea resurselor necesare, de studierea nevoilor viitoare de forță de muncă calificată, în condițiile în care piețele profesionale ale muncii se transformă, calitatea orientării profesionale a tinerilor, dar și a populației ocupate adulte afectate de restructurare și nu în ultimul rând de continutul și calitatea pregătirii ca atare, a sistemului de cunoștințe, deprinderi, atitudini și comportamente asimilate în procesul de învățare inclusiv deschiderile pe care acestea le oferă pentru mobilitatea profesională a forței de muncă.

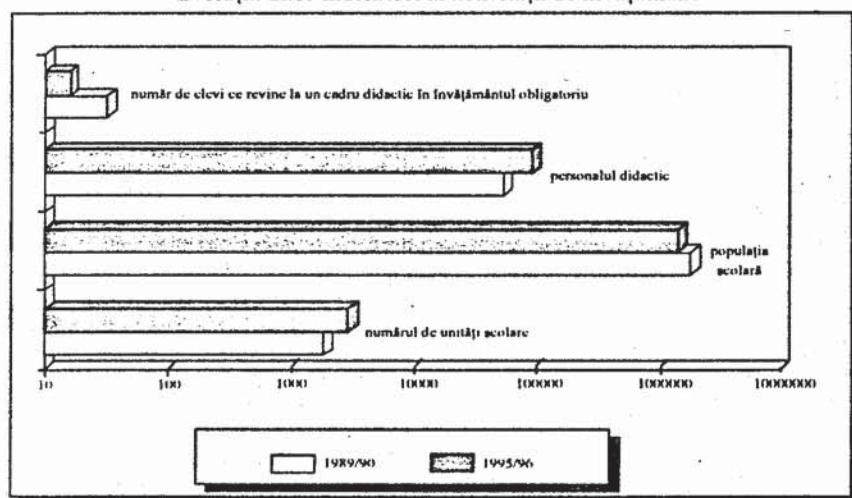
V. Cât privește instituțiile școlare, populația școlară și personalul didactic din învățământul postobligatoriu, furnizor de forță de muncă de diferite calificări și niveluri de pregătire, în perioada 1989-1996, evoluțiile

sunt diferite, chiar divergente uneori ca sens și intensitate. Evident, aceste diferențe sunt determinate în principal de factori demografici economici, socio comportamentali și chiar etnici. Din perspectiva studiului nostru sunt de observat două procese semnificative:

a. la nivel global în timp ce numărul unităților școlare și al personalului didactic crește, populația școlară se reduce. În consecință, numărul de elevi pe clasă și respectiv pe cadru didactic se reduce, ceea ce de pe o parte este un câștig potențial în planul calității pregătirii, dar pe de altă parte, în unele cazuri, zone etc. poate însemna și o folosire insuficientă a capacitații de școlarizare create. Astfel, capacitatea totală de școlarizare - exprimată în număr de unități școlare - sporește cu peste 49%, populația școlară se reduce cu aproape 20 de procente, iar personalul didactic crește cu 72,5%. În perspectiva reducerii, din cauze demografice cu deosebire, a cererii de învățământ în anii care vin pe de o parte și a insuficienței resurselor financiare pe de altă, cu impact asupra ofertei de școlarizare și formare profesională, este posibil să apară nevoie reconversiei unei părți a personalului didactic;

Graficul nr. 1

Evoluția unor indicatori ai activității de învățământ

b. pe forme și niveluri de pregătire situația este și mai nuanțată, fiind marcată de dezechilibrele moștenite și necesitatea corectării lor; de reducerea prestigiului, a încrederii în capacitatea unor forme de învățământ de a asigura o formare pro-

fesională în consens cu evoluțiile de pe piața muncii; de reducerea motivației pentru învățare în condițiile în care economia dădea semnale prea slabe de redresare, iar sistemul de valori sociale și morale se degradează.

Tabelul nr. 5

Numărul de unități școlare, de populație școlară și personalul didactic pe forme de pregătire, în anii 1989 și 1996

	Nr.unități		Nr.elevi (studenti)		Personal didactic	
	1989/90	1995/96	1983/90	1995/96	1989/90	1985/96
Învățământ profesional și de ucenici	798	776	304.573	285.440	1.898	7.892
Învățământ liceal	981	1.284	1.346.315	787.211	42.519	62.409
Învățământ postliceal și tehnic de maîstri	39	624	1.593	54.642	...	2.182
Învățământ superior (de scurtă și lungă durată)	44 (101)	95 (437)	16.4507	336.141	11.696	22.611

Notă: între paranteze este notat nr.de facultăți.

Sursa: Învățământul în România. Date statistice, CNS, ediția 1996, p. 5, 7, 13.

Numărul de unități școlare -cu excepția școlilor profesionale și de ucenici care în 1996 reprezenta 97% din nivelul din anul 1989/90 - crește puternic, cu deosebire pe seama învățământului postliceal și tehnic de maîstri, +143,5% și a celui superior, +116%; numărul de licee înregistreză în raport cu media națională un spor mai modest, 30% față de 49,2%.

Cererea de învățământ liceal măsurată prin populația școlară - se reduce sever. În 1995/96, reprezenta 58,4% față de 1989/90. Deoarece seade și populația școlară din învățământul profesional și de ucenici, suntem în fața unei reduceri drastice, am spune, a propensiunii de a invăța și a investiției umane și cu mult mai puțin a redistribuirii cererii spre alte segmente ale sistemului școlar.

Chiar și învățământul profesional, care în anii 1990/91 părea că recășteagă

teren (un spor absolut de +71.340 elevi), în ultimii ani este în pierdere de viteză. În raport cu anul 1992, în 1996 numărul de elevi s-a redus cu peste 90.000. În relația sa cu piața muncii, prestigiul școlii profesionale se deteriorează sau altfel spus nu poate justifica - din rațiuni economice, mai ales - speranțele puse în ea la începutul anilor '90. Din acest motiv reforma învățământului profesional (Programul PHARE-VET) apare ca o prioritate. Dar, eficiența să rămână dependentă de racordarea mai puternică la situația și evoluțiile previzibile ale pieței muncii ca și, evident, la restructurarea curriculumului și poate înainte de toate de o mai bună definire (revizuire) a familiilor ocupaționale.

Evoluțiile din învățământul postliceal și tehnic de maîstri, desă apără ca spectaculoase sunt mai degrabă rezultatul reinființării școlilor postliceale, care înainte de

anul 1989/90 erau complet lichidate, or în 1990/91 au recăpărat 161 de școli postliceale, după care cresc an de an, ajungând la 455 în 1996. Concomitent crește și numărul școlilor de maștri de peste 4 ori, de la 39 la 179.

În fine, **învățământul superior** este segmentul cu o dezvoltare puternică și durabilă: numărul de studenți crește cu peste 104%, iar personalul didactic cu aproape 90%.

VI. Dincolo de mișcarea cantitativă a sistemului formării profesionale a forței de muncă, transformările din structura fiecărei forme de învățământ exprimă orientarea de modernizare a învățământului, de aliniere la tendințele din țările membre ale U.E., mai precis, eliminarea treptată a unor malformații din sistemul de învățământ care intr-un fel sau altul "explodau" pe piața muncii (sie în penurie, fie în excedent de forță de muncă în unele sectoare, categorii ocupaționale, profesii).

Principalele procese și tendințe care se regăsesc în proporții diferite, evident, la nivelul fiecărei componente a sistemului de învățământ și pregătire profesională sunt:

- a.detehnicizarea structurii pe forme de învățământ și, prin aceasta, apropierea mai puternică de cerearea reală de forță de muncă calificată, ce-i drept încă puțin studiată. Dar, orientarea spre o structură echilibrată a sistemului cu deschideri spre lumea muncii și forme superioare de învățământ este de natură să asigure pe termen mediu și lung (singurul criteriu temporal valabil în judecătile privind învățământul) șanse mai mari de ajustare a cererii și ofertei de calificări. În același context, putem vorbi și de câștiguri în ceea ce privește dimensiunea europeană a sistemului românesc de pregătire profesională și capacitatea sa de a intra în relații și a comunica cu sistemele din țările dezvoltate.

Este, practic, un canal important de susținere a liberei circulații a forței de muncă din România în condiții nediscriminatorii;

- b.orientarea mai pregnantă spre acoperirea nevoilor de calificare a unor segmente până nu de mult neglijate sau marginalizate (în genere calificările din sectorul de servicii, inclusiv servicii sociale);
- c.sporirea șanselor de mobilitate profesională și de proiectare-realizare a unor filiere profesionale viabile. Altfel spus, o relație de continuitate în planul cunoștințelor, deprinderilor, atitudinilor și comportamentelor între formarea inițială și cea continuă.

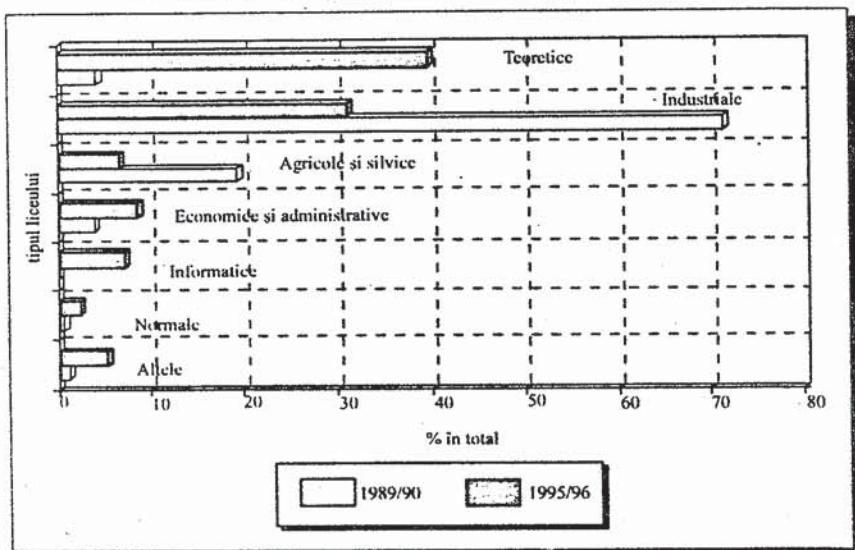
Fiecare dintre procesele menționate are dimensiuni, mai mult sau mai puțin proprii fiecărei dintre verigile sale. Care sunt acestea? Pentru a nu încărca prea mult analiza, vom opera cu un singur indicator pe care-l apreciem ca cel mai semnificativ-populația școlară.

În **învățământul liceal**, pe fondul reducerii numărului de elevi, scade puternic ponderea elevilor din liceele **industriale și agricole** (de la 71,1% la 30,9% și respectiv de la 19,2% la 6,5%) și crește de peste 9 ori cea a elevilor din liceele teoretice (de la 4,3% la 39,6%). Acest proces, cu semne de stabilizare în jurul acestor niveluri, are caracter de revoluționare a structurii.

În **învățământul profesional și de ucenici**, respectiv cel postliceal și tehnic de maștri, mutațiile, deși cel puțin în primul caz, au o alură asemănătoare, sunt mai puțin spectaculoase. În **învățământul profesional și de ucenici**, de exemplu, creștere de ponderi se înregistrează în: transporturi și telecomunicații, industrie ușoară, industrie alimentară, industria lemnului, energie electrică și electro-tehnică și mine și petrol. Celelalte ramuri economice își reduc ponderile în numărul de elevi.

Graficul nr. 2

Repartiția elevilor din învățământul liceal pe tipuri de licee

Învățământul postliceal și tehnic de maștri: cca 50% din numărul de elevi în 1996 erau înscriși în unități școlare din domeniul sanitar și alte ramuri; restul de 50% era repartizat pe toate celelalte specialități, fiecare dintre acestea deținând în 1996 ponderi mai mici decât în 1990/91. În unele dintre acestea scăderea relativă

fiind apreciabilă: - 18,3 procente în metalurgie și construcții de mașini, de exemplu

În acest segment este dificil să se facă aprecieri calitative, întrucât ca tipuri de școli se menține vechea tipologie, iar pregătirea pe familii ocupaționale în cadrul programului PHARE-VET abia a debutat în 1996/97.

Tabelul nr.6

Structura elevilor din învățământul profesional și de ucenici, postliceal și de maștri pe ramuri de activitate, în anii 1990/91 și 1995/96

	Profesional și de ucenici		Postliceal și tehnic de maștri	
	1990/1991	1995/1996	1990/1991	1995/1996
0	1	2	3	4
Mine și petrol	3,1	3,5	7,9	4,3
Energie electrică și electrotehnice	4,9	6,6	12,3	9,0
Metalurgie și constr. de mașini	25,2	17,8	30,2	11,0
Chimie	4,2	2,6	3,8	2,9
Industria lemnului	5,3	6,3	4,8	1,7
Industria ușoară	10,3	15,8	7,4	2,9

continuare tabelul nr. 6

	0	1	2	3	4
Industria alimentară	2,7	3,6	2,8	1,6	
Construcții și mat. de construcții	9,8	7,7	7,3	4,6	
Agricultură și silvicultură	8,8	5,6	7,8	5,6	
Transporturi și telecomunicații	6,0	16,3	6,9	3,6	
Comerț	6,2	4,2	...	2,0	
Sanitar	...	...	...	24,8	
Alte ramuri	13,5	10,0	8,8	25,0	

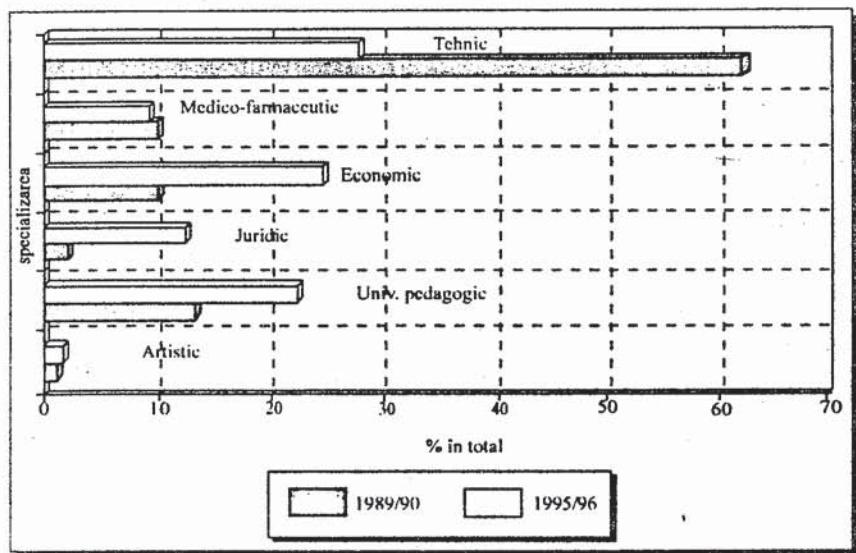
Sursa: calculat pe baza datelor din: *Învățământul în România. Date statistice*, CNS, ediția 1996, p. 85.

Învățământul superior, la rândul său, suferă mutații structurale esențiale: diminuarea ponderii învățământului tehnic de la 62,5% din numărul studenților în 1990/91 la 28,1% în 1995/96. În timp ce cererea de învățământ superior medico-farmaceutic se menține

aproximativ la același nivel, în jur de 10% din numărul de studenți, sporește spectaculos ponderea studenților din domeniul economic de la 10,4% la 25,0%, juridic, de la 2,1% la 12,8%, universitar pedagogic, de la 13,6% la 22,8% (graficul nr. 3)

Graficul nr. 3

Repartiția studenților pe grupe de specializări în anii 1990/91 și 1995/96

VII. Creșterea alarmantă a abandonului școlar asociată cu reducerea ratei de cuprindere în unele forme de învățământ deja amintită, indiferent de motivații, este un fenomen economic și social grav, cu

efekte de antrenare și de durată asupra calității capitalului uman, asupra avuției naționale. Din păcate fenomenul persistă, iar oscilațiile de la un an la altul nu fac altceva decât să consemneze instalarea

continuare tabelului nr. 7

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.ed.fizică și sport	+130	+2,7	-276	-2,8	-407	-3,5	-421	-3,3	-284	-2,3	
m.militare	+560	+22,1	-21	-0,8	-83	-2,3	-12	-0,3	-36	-0,9	
n.seminarii teologice	+184	+8,5	+452	+14,2	+174	+2,9	-217	-2,5	-16	-0,1	
o.speciale pt.deficienți	+8	+16	+11	+2,0	-67	-11,9	-177	-20,5	+13	+1,8	

*) In cifre absolute, calculat ca diferență între numărul de elevi de la începutul și sfârșitul fiecărui an. În cifre relative (%) calculat ca raport între pierderi (diferențe + /-) și numărul de elevi înscriski la începutul fiecărui an.

Sursa: Invățământul în România. Date statistice, CNS, ediția 1996, p.37, 41, 55-57, 73, 85 și 89.

3. PRINCIPALELE CARACTERISTICI ALE FORMĂRII PROFESIONALE INITIALE

Formarea profesională se realizează printr-un sistem deschis de instituții specializate. Este un sistem aflat în plină reformă, prin care se urmărește înlăturarea vechilor carente și tendințe negative și reînscrierea sa pe coordonatele progresului și dezvoltării umane. Într-un cuvânt, în redefinirea și reabilitarea factorului uman și a pregătirii sale ca element-cheie al dezvoltării contemporane. Procesul de reformă este în faza de început, inegal ca realizare pe diferențele sale segmente. În același timp, face obiectul unor programe de reformă cu asistență fie a UE (Programul PHARE-VET, Programul LEONARDO DA VINCI, SOCRATE, YOUTH for EUROPE, TEMPUS etc.), fie ale Băncii Mondiale, fie ale unor acorduri bilaterale. Componenta "Reformă a învățământului profesional", realizată, în prezent, în principal, în cadrul Programului

PHARE-VET, vizează toate aspectele procesului de învățare în relația lor organică cu transformările previzibile de pe piața muncii, cu cererea de forță de muncă. Dacă pe termen lung **obiectivul reformei învățământului secundar** (ciclul I și II) este pregătirea mai bună a forței de muncă pentru a se integra în activitate și a sprijini restrukturarea economiei, pe termen scurt se urmărește promovarea unor măsuri de reformă în școli-pilot (25) și școli de demonstrație (50), în cele 20 de familii ocupatoriale (în locul celor peste 380 de specializări), diseminat pe întreg teritoriul țării.

Sintetic, caracteristicile sistemului de pregătire profesională, potrivit prevederilor Legii învățământului și programelor de reformă în derulare, pot fi prezentate ca în matricea nr. 1.

4. ÎN LOC DE CONCLUZII

Formarea profesională, ca o componentă a sistemului național de învățământ și educație continuă este unanim recunoscută ca un factor decisiv al progresului economic și social, al creșterii economice durabile, competitivității și ocupării forței de muncă, al coeziunii sociale, egalității de șanse și echității sociale. În condițiile în care **învățarea capătă atributile unui proces continuu**, ea este apreciată de cercuri largi de specialiști ca o alternativă și condiție a ocupării.

"Dezvoltarea forței de muncă europene reprezintă cel mai important proiect de investiție în următorii 10 ani, pentru guvern, întreprinderi și parteneri sociali. Este singurul mod în care se

poate asigura menținerea pe drumul calificării înalte, al productivității și salariilor ridicate și de a se evita declinul pe calea productivității scăzute, a salariilor mici și a condițiilor de lucru precare" (Employment in Europe, 1996).

După 1990, învățământul și formarea profesională, sub aspect cantitativ, dar mai ales calitativ suferă **Impactul concomitant** al unor procese economice și sociale nu de puține ori contradictorii în egală măsură în ce privește starea și tendințele dezvoltării economiei, dimensiunea și structura ocupării forței de muncă, investiția în capitalul uman, motivația muncii și performanțele etc.

Matricea nr. 1

Caracteristici principale ale formării profesionale inițiale în România

Formă de învățământ	Durată în ani	Condiții de admitere.	Cunoștințe și deprinderi predate și învățuite	Certificarea formalului (fie lu documentul)	Competențe	Potibilități de continuare a studiilor
1. Scoli profesionale pentru 20 familiile ocupătoriale ^{a)} . Organizat ca învățământ de zi sau scurt în scoli independente sau în grupuri (centre școlare).	2-4	Organizarea este de competență MEN cu consultarea factorilor interesati. Absolvenții ai învățământului cu certificat de capacitate.	Cunoștințe practice generale și speciale solvire obținută în cadrul familiei ocupatoriale, datorită exercitării meseriei pentru o anumită profesie din cadrul familiei ocupatoriale, deprinderi practice de lucru, capacitate de integrare în colectiv, comunicare etc.	Diplomă de absolvire obținută în cadrul familiei ocupatoriale, cunoștințe de specialitate pentru o anumită profesie din cadrul familiei ocupatoriale, deprinderi practice de lucru, capacitate de integrare în colectiv, comunicare etc.	Cunoștințe generale în cadrul familiei ocupatoriale, cunoștințe de specialitate pentru o anumită profesie din cadrul familiei ocupatoriale, deprinderi practice de lucru, capacitate de integrare în colectiv, comunicare etc.	De regulă sprc învățământul liceal, cu condiția de a obține certificat de capacitate și a promova rău examenului de admitere. Diverse formule de formare continuă (modularizare-sfîrșită profesională).
2. Scoli de ucenici (insuflarea unor deprinderi prepondérante practice), funcționeză în cadrul scolilor profesionale.	1-3	Admitere pe baza de testări specifici meseriei. Se pot inseri absolvenții de gimnaziu cu sau fără certificat de capacitate.	Cunoștințe și deprinderi practice pentru exercitarea unor meserii corespunzătoare cererii de muncă, pentru IMM din industrie și servicii.	Examenul de absolvire pe baza căruia se acordă certificat de absolvire care conferă dreptul exercitării meserii respective.	Deprinderi, abilități pentru exercitarea unui meserii.	Cu condiția posedării certificatului de capacitate, se pot orienta spre scoli profesionale și/sau licee. Diferite forme de pregătire continuă.
3. Innvățământ postlicențial și tehnic de măștri în domeniul, cum sunt industria, agricultura, silvicultura, economia, turism, servicii, sanitar și asistență socială	1-3	Organizat de MEN din initiativă proprie și/sau la cererea agenților economici și altor instituții interesate. Nomenclatorul profesiilor	Cunoștințe generale, științe și de specialitate.	Se încheie cu examen de absolvire în baza căruia se acordă certificat de absolvire care	In general competențe specifice profesiei de tehnician: -cunoștințe teoretice generale și de specialitate;	Invațământ superior în baza diplomici de bacalaureat. Diverse forme de pregătire continuă.

continuare matricea nr. 1					
0	1	2	3	4	5
Icnă socială, administrație, cultură.	Să specialităților se stabilește de MEN și MMPS pe baza propunerilor celor interesați. Cu excepția școlilor sanitare, care sunt finanțate de la buget, pentru celelalte tipuri cei care cer școlarizarea prin accesă formă asigurată finanțarea pe bază de contract cu MEN. Admiere prin concurs. Absolvenții de licență și fară diplomă de bacalaureat.	Să specialităților se stabilește de MEN și MMPS pe baza propunerilor celor interesați. Cu excepția școlilor sanitare, care sunt finanțate de la buget, pentru celelalte tipuri cei care cer școlarizarea prin accesă formă asigurată finanțarea pe bază de contract cu MEN. Admiere prin concurs. Absolvenții de licență și fară diplomă de bacalaureat.	comportament etc. acestă profesia insușă și confrâ dreptul exercitării acesteia.	-deprinderi de muncă; -încadrare-comunicație etc.	6
4. Invățământ secundar (ciclul 2 liceu) ^{xx} , cursuri de zi, serale și fără frecvență.	Organizarea de competențe MEN cu consultarea celor interesati. Liceele se organizează cu unul sau mai multe profisi. Admiere prin concurs. Se pot înscrie absolvenții de gimnaziu cu certificat de absolvire, obținut pe baza promovării disciplinilor de profil, a unui probe practice însoțita de o lucrare.	Cunoștințe gen-nerale științifice, umanistic, cunoștințe teoretice și de specialitatea domeniului de activitate. Admiere prin concurs. Se pot înscrie absolvenții de gimnaziu cu certificat de absolvire, obținut pe baza promovării disciplinilor de profil, a unui probe practice însoțita de o lucrare.	Diploma de bacalaureat obținută pe bază de examen. La liceele de specialitate în afara diplomei de bacalaureat se acordă și "atestat profesional" care conferă dreptul exercitării profesiei respective.	Cunoștințe teoretice generale și de specialitate care oferă posibilitatea continuării studiilor sau integrării pe piața muncii. Abilități de studiu, bachelurat se acordă și "atestat profesional" care conferă dreptul exercitării profesiei respective.	Invățământ superior de scurtă durată și/sau de lungă durată. Invățământ postlicențial.
5. Invățământ superior, dc scurtă și lungă durată, zi, seral, fără frecvență.	2(2-3) 6(4-6)	Se realizează prin: instituții de invățământ și de cercetare, universități, institute, academii, conservatoare, colegee universitare, coloane gen-	Cunoștințe gen-nerale, teoretice, științifice, umanistice. Cunoștințe gen-	Diplomele obținute în baza examenului de absolvire (invățământul de scurtă durată).	Invățământ postuni-versitar (masterat, doctorat, specializari etc.).

continuare matricea nr. 1					
0	1	2	3	4	5
versatate. Admiterea pe baza de concurs. Pot participa absolvenții de licență cu diploma de bacalaureat.	rale, teoretic și științific de specialitate. Abilități și cunoștințe practice. Prindere și probă generală de specialitate).	Diplomă de licență obținută în urma examenului de licență (proiect de diplomă și probă generală de specialitate).			6

¹⁰ Cele 20 de familii ocupaționale sunt: mecanică, electrotehnică și energetică, automatizări și informatică industrială, extracția și prelucrarea minereurilor metalifere și nemetalifere, extracția și prelucrarea petroliului și a gazelor naturale, chimie industrială și lucrări publice, agricultură, prelucrarea produselor alimentare, exploatarea și prelucrarea lemnului, industrie ușoară, tehnici audio-vizuale și de comunicații, silvicultură și protecția mediului, comerț alimentație publică, administrație și gestiune financiară, turism și activitate hotelieră, prestații servicii și arte aplicate, sanitar și asistență socială (continuare la p. 42).

¹¹ Domeniile de specializare în învățământul liceal: teoretic, științific și umanist, pedagogie, informatic, tehnic, economic, administrativ, agricultură, silvicultură și prelucrarea lemnului, militar, artă, sport, religie.

Sursa: întocmit pe baza prevederilor "Legii învățământului", nr.84/1/95, publicată în MO, nr.167/31 iulie 1995; Program de reformă Invățământul profesional-vocational. Studiu de sinteză preliminar, MEN și Institutul de Științe ale Educației, București, 1995.

Pregătirea integrării în U.E., care pentru o economie neperformantă cum a devenit cea a României, pune probleme grele, dramatice în ce privește ocuparea forței de muncă, raportul dintre sectoarele care pierd locuri de muncă și cele care creează, utilizarea potențialului național de muncă și creație. Si toate aceste transformări au loc în condițiile tranzitiei economiilor vest-europene de la societatea postindustrială la cea informațională. În aceste împrejurări sumar schitite, este evident că, în lipsa unor strategii și programe adecvate, există riscul de creștere a decalajelor dintre România și țările membre ale U.E., de periferizare a forței de muncă din România.

Formarea profesională bine concepută și realizată, perfect articulată cu celelalte componente ale reformei economice și sociale poate și trebuie să aibă funcții de atenuare a șocurilor, de suport la cote performante a creșterii economice sănătoase, al flexibilizării pieței muncii și ocupării, oferind totodată un teren propice pentru cooperare și parteneriat național și transnațional.

Deși prin Legea nr. 85/1996, învățământul este decretat prioritate națională, în fapt nici prin fondurile alocate (din bugetul național și cele locale ca și din fondurile atrase de la diferite organisme internaționale), nici prin unele din caracteristicile și viteza reformelor sale nu se manifestă ca atare. Pe de o parte, există o gamă relativ largă de programe care nu se coreleză, merg mai mult în paralel, pe de alta capacitatea instituțională și cca umană de implementare a reformelor sunt subdimensionate. După cunoștința noastră unele probleme, din variu motive, continuă să fie lăsate deoparte. În fine, mediul de aplicare al reformei, cercul larg de potențiali beneficiari, nu este suficient și la timp informat.

În contextul unor certe tendințe de internaționalizare a economiilor, de cooperare și parteneriat transnațional în inovarea educației și a pregăririi forței de muncă, sistemul de învățământ și formare pro-

fesională are caracter național. Este de competența autorităților naționale de a stabili strategii, politici și programe, de a susține inovarea, de a dimensiona capacitatele și resursele necesare etc. Programele de parteneriat transnațional au caracter de complement. Realizate pe anumite priorități - stabilite la nivel național, în concordanță cu obiectivele internaționale în domeniul - acestea sprijină reformele, largesc și consolidează dimensiunea europeană a pregăririi forței de muncă și facilitează libera circulație a forței de muncă în condiții nediscriminatorii. Evident, acest din urmă proces în măsura în care se creează condițiile de recunoaștere internațională a diplomelor și a calificărilor.

Proiectarea formării profesionale a forței de muncă, în concordanță cu evoluțiile previzibile din economie și societate, este pentru România o problemă de stringentă actualitate, o condiție *sine qua non* a succesului reformei învățământului profesional. Realizarea ei necesită studii sistematice, de anvergură, crearea unui sistem informațional pe măsură, diversificarea relațiilor de parteneriat național și internațional. În opinia noastră, principalele direcții de acțiune sunt cantonate simultan în mediul extern sistemului de formare ca și în cel intern, al modernizării sistemului însuși. Pe scurt acestea ar putea fi:

I. studierea sistematică a pieței muncii (de la nivel local până la nivel național), identificarea nevoilor de calificare, recalificare și reconversie în raport cu schimbările previzibile din economie. Acestea s-ar transforma în cerere pentru sistemul de învățământ și formare profesională. Pe de altă parte, s-ar crea condiții pentru o mai bună articulare a cererii economice și respectiv sociale de calificare cu oferta sistemului de pregătire;

II. racordarea mai bună a ofertei de calificări a sistemului de formare profesională la cerințele vieții, la lumea muncii printr-o mai mare flexibilizare a familiilor ocupaționale, modernizare, exențiali-

zare și concertare a conținuturilor pregătirii, întărirea componentei sale interdisciplinare;

III. aplicarea consecventă a principiului polivalenței formării profesionale, promovarea unor noi concepte în domeniul, astfel încât să stimuleze și susțină mobilitatea în decursul vieții active ("savoir théorique", "savoir-faire", "savoir-agir", "savoir-être");

IV. reconstruirea legăturii dintre școală și întreprindere prin mecanisme cum sunt: convenții între școli și grupuri de întreprinderi; contracte între elevi și întreprinderi; sistemul de practică și tutorat; precangajări; vizite de informare-initiere; politici fiscale de incurajare a agenților economici care investesc în formarea profesională etc;

V. crearea și utilizarea, la nivel local, prin contribuții ale partenerilor sociali, a unui "fond pentru pregătirea profesională",

altul decât cel care este constituit prin prelevări din fondul de șomaj;

V. modularizarea și individualizarea formării profesionale din perspectiva unor filiere profesionale în legătură directă cu nevoile de calificare ale agenților economici, ceea ce ar da o altă deschidere formării continue a forței de muncă;

VII. dezvoltarea parteneriatului (multi-parteneriat) și cofinanțarea formării profesionale înainte de toate la nivel local;

VIII. reglementarea legislativă a educației continue;

IX. crearea unui sistem național de atestare a calificărilor obținute sau de acreditare a instituțiilor care sunt abilitate să facă pregătire profesională. La acestea s-ar adăuga și necesitatea recunoașterii internaționale a calificărilor obținute, pentru început cel puțin pentru cele realizate în cadrul programelor de parteneriat transnațional.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- 1.xxx *Cartea albă a reformei învățământului din România, Institutul de Științe ale Educației, București, 1995.*
- 2.xxx *European Commission - Growth, Competitiveness, Employment, The Challenges and Ways forward into 21st Century, White Paper, 1994.*
- 3.Iribarne Alain - *European vocational training, policy judged by its impact on the labour market and construction of Europe, Vocational Training, în: European Journal, No.3/1994.*
- 4.Clemenceau Patrick - *Community vocational programmes. Thirty Years' cooperation, action, concertation, Vocational Training, în: European Journal, No.3/1994.*
- 5.Ruberti Antonio - *The vocational training policy of the European Union, Vocational Training, în: European Journal, No.3/1994.*
- 6.xxx - *The Treaty establishing the European Community, 25 March 1997.*
- 7.xxx - *European Commission, Employment in Europe 1995, Part II, EC 1996.*
- 8.Thomas Jean - *Marile probleme ale educației în lume, Ed.Didactică și Pedagogică, București, 1977.*
- 9.Bârza Cezar - *Reforma de învățământ contemporan. Tendențe și semnificații, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976.*
- 10.Kastrissiamikis Antonio - *Investing in people. European Social Fund: policy and priorities, CDEFOP, Vocational Training, în: European Journal No.3/1994.*
- 11.Spirelli Jean - *Allocutions d'ouverture, Atelier Européan sur l'évolution de l'Education dans les pays d'Europe Centrale et Orientale, Paris, 5-7 novembre 1992, UNESCO, Paris 1993.*
- 12.Hallak Jacques - *Allocutions d'ouverture, Atelier Européan sur l'évolution de l'Education dans les pays d'Europe Centrale et Orientale, Paris, 5-7 novembre 1992, UNESCO, Paris 1993.*
- 13.xxx - *Human Development Report 1996, UNDP, Oxford University Press, 1996.*
- 14.xxx - *Raportul național al dezvoltării umane: România 1997, Ed. Expert, București, 1997.*
- 15.Zaman Gheorghe (coord. și colectiv) - *Blocaje în economia de tranziție în România. Capitolul: Distorsiuni pe piața muncii, Ed. Tehnică, București, 1997.*
- 16.xxx - *Study of the Opening of the Leonardo Da Vinci Programme to the Countries of Central and Eastern Europe, Final Report, NCVQ, June 1996.*
- 17.xxx - *Monitorul ocupării forței de muncă în Europa, Comisia Europeană, Directoratul General privind Ocuparea Forței de Muncă, Relații Industriale și Probleme Sociale.*
- 18.xxx - *Legea învățământului nr.85/1995.*
- 19.Bertrand Olivier - *Enseignement technique et formation professionnelle. Coopération et partenariat est-ouest. Document du travail préparé pour le Colloque Enseignement technique et formation professionnelle dans les pays en transition. Cooperation et partenariat est-ouest Toulouse, 19-23 Juné, 1995.*
- 20.Faure Edgard (coord.) - *Apprendre à être, UNESCO, 1973.*
- 21.George Văideanu - *Educația la frontieră dintre milenii, București, 1989.*
- 22.Grootings Peter - *De la qualification à la compétence: de quoi parlons nous? în: Revue Européenne, No.1/1994.*
- 23.Bunk P Gehard - *Transmission de la compétence dans la formation professionnelle en Allemagne, idem 1994.*
- 24.Bârza Cezar și colectiv - *Reforma învățământului în România. Cartea albă a reformei sistemului educativ din România, 1993.*

25. Perț Steliana (coord.) - *Piața muncii în România în perioada de tranziție. Dimensiuni. Caracteristici. Tendențe*, CIDE, 1991.
26. xxx - *Cartea albă a reformei învățământului*, Institutul de Științe ale Educației, București, octombrie 1995.
27. Sinclair C. - *Draft Report on the Vocational Education and Training System in Romania*, ETF, EU PHARE Programme, 1994.
28. Zamfir Cătălin, Vlășceanu Lazăr - *Politici sociale în România. Evaluarea situației actuale*, CIDE, București, 1995.
29. Perț Steliana - *National Study: Romania*, în "Study of the Opening of the Leonardo Da Vinci Programme to the Countries of the Central and Eastern Europe, Final Report, NCVQ, June 1996.
30. Edith Cresson - *Foreword, Leonardo Da Vinci, Vademeum, European Commission, Brussels*, 1995.
31. Bernard Brunhes - *L'Europe de l'Emploi ou comment font les autres. Préface*, Les Edition D'Organisation, Paris, 1994.
32. xxx - *Décision du Conseil du 6 décembre 1994, établissant un programme d'action pour la mise en oeuvre d'une politique de formation professionnelle de la Communauté*, Journal Officiel des Communautés Européennes, 29 decembrie 1994.
33. xxx - *Employment in Europe 1995*, European Commission, Employment and Social Affairs, Directorate General for Employment, Industrial Relations and Social Affairs, Brussels-Luxembourg, 1996.